

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

2^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σε συνεργασία με Σχολές και Τμήματα των Πανεπιστημίων:

- Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου
- Πανεπιστημίου Πατρών
- Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Πανεπιστημίου Κρήτης
- Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Πανεπιστημίου Αιγαίου
- Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
- Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
- Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Τόμος

Αθήνα, 27 - 30 Μαΐου 2010

Α΄

Αθήνα 2011

2^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Τόμος
Α΄

370 Π

ISBN SET 978-960-299-949-3

ISBN 978-960-299-950-9

9 789602 999509

ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Η λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο Προσεγγίζοντας τα αφηγηματικά στοιχεία ενός κειμένου

Στο ερώτημα «Πρέπει να διαβάζουμε συχνά βιβλία στα μικρά παιδιά;» η απάντηση είναι σίγουρα θετική, αφού κανένας πλέον δεν αμφιβάλλει ότι η ανάγνωση ευεργετεί τους μαθητές του νηπιαγωγείου. Σε έρευνες (Bus et al 1995, Dickinson & Smith, 1994, Robbins & Ehrli 1994) όπου τα παιδιά άκουγαν ιστορίες σε καθημερινή βάση και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, καταγράφηκαν θετικά αποτελέσματα στην κατανόηση, το λεξιλόγιο αλλά και την αποκωδικοποίηση, ενώ μια άλλη μακροχρόνια έρευνα (Rowe 1995) στην Αυστραλία με δείγμα 5092 παιδιά έδειξε ότι η ανάγνωση βιβλίων στο σπίτι είχε πολύ περισσότερο θετική συμβολή στις σχολικές τους επιδόσεις από άλλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες.

Όμως, παρόλο που η απάντηση προβάλλει αναντίρρητη, η ίδια η διατύπωση της ερώτησης με την κυριαρχική ύπαρξη του «Πρέπει» σε θέση εμφατική φανερώνει τη στάση των ενηλίκων απέναντι στη λογοτεχνία για παιδιά. Είτε ως διδακτισμός, που κρίνει το κείμενο με γνώμονα το ηθικό μήνυμα είτε ως εκδοτική πρακτική των παραρτημάτων με τις μαθηματικές και γλωσσικές ασκήσεις στο τέλος των ιστοριών είτε ως διδασκαλία της γλώσσας μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, η παιδική λογοτεχνία συνδέθηκε ανέκαθεν κυρίως με τη χρησιμότητα (κάνει καλό) και δευτερευόντως με την απόλαυση (είναι κάτι ωραίο). Αντίστοιχη πορεία ακολούθησε και η λογοτεχνία στην εκπαίδευση. Άλλωστε και αυτή ακόμη η έκφραση «διδακτική της λογοτεχνίας» είναι ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο το σχολείο την αντιμετωπίζει.

Η λογοτεχνία οφείλει να έρθει στο σχολείο για να δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να τη γνωρίσουν και να την αγαπήσουν. Έτσι θα δημιουργηθούν κριτικοί αναγνώστες, ικανοί να ξεκλειδώσουν το κείμενο διαβάζοντας όχι μόνο τις γραμμές αλλά και πίσω από αυτές (για τη λογοτεχνία στο σχολείο δεξ: Αναγνωστοπούλου, 2002, Παπαρούση, 2005, Gamble & Yates, 2002, Morrow & Gambell, 2004). Και, παρόλο που δεν μπορεί κανείς να απαιτήσει από έναν αναγνώστη να αισθανθεί ευχαρίστηση από ένα κείμενο, εντούτοις θα ήταν καλό να προσπαθήσει να επινοήσει τρόπους ώστε να του επιτρέψει να χαρεί την επαφή του με το λογοτεχνικό βιβλίο (Nodelman, 1996: 25-42).

Ενδέχεται λοιπόν η νηπιαγωγός, μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες, να κατευθύνει την προσοχή των μαθητών της προς τα στοιχεία/ άξονες βάσει των οποίων διαβάζεται ένα λογοτεχνικό κείμενο. Σε μια προσέγγιση, όπου περισσότερο ενδιαφέρει η αποκάλυψη των συμβάσεων που κατασκευάζουν το νόημά του και λιγότερο η ερμηνεία του (Τζιό-

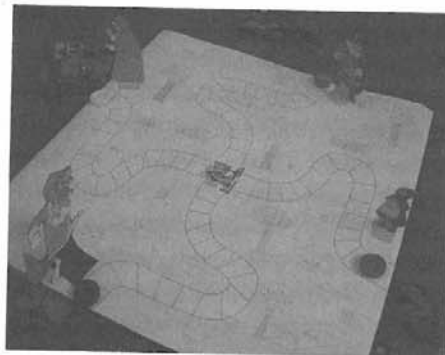
βας, 1987: 44), τα παιδιά, και χωρίς να υπάρχει λόγος να αναφερθεί η σχετική ορολογία, έρχονται σε επαφή με τις αφηγηματικές κατηγορίες του θέματος, της πλοκής, της δομής, των χαρακτήρων, της οπτικής γωνίας και του σκηνικού (περισσότερα για αυτέςδες Κανατσούλη, 2002, Γιαννικοπούλου, 2008, Luckens, 1995):

Τα συστατικά μιας ιστορίας. Μετά από την ανάγνωση ενός βιβλίου, τα παιδιά επιλέγουν και τοποθετούν σε βαζάκια με ταμπέλες: *Πότε, Πού, Ποιος, Τι πρόβλημα αντιμετώπισε; Πώς το έλυσε;* τα αντίστοιχα στοιχεία. Από καιρό σε καιρό τραβούν τυχαία ένα χαρτάκι από κάθε βαζάκι και με βάση αυτά φτιάχνουν μια καινούργια, δική τους ιστορία.

Το θέμα

Το θέμα, το ζήτημα δηλαδή στο οποίο αναφέρεται ένα κείμενο, είναι ίσως το πιο αναγνωρίσιμο στοιχείο του:

Ειδικά αφιερώματα. Στη βιβλιοθήκη και σε συγκεκριμένο ράφι γίνεται ένα αφιέρωμα στα βιβλία της θάλασσας. Τα παιδιά τοποθετούν σε αυτό όσο περισσότερα σχετικά βιβλία μπορούν να βρουν (δες σχετική εικόνα).

Η πλοκή

Η πλοκή, ο τρόπος δηλαδή που συνδέονται, πλέκονται, μεταξύ τους τα παραμυθικά γεγονότα, ευθύνεται κατά κύριο λόγο για το ενδιαφέρον που μια αφήγηση θα προκαλέσει στον αναγνώστη της:

Ξαναπές το. Επειδή η επαναδιήγηση μιας ιστορίας από τα ίδια τα παιδιά συμβάλλει στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους, τη γνώση κάποιων συντακτικών δομών, τη συνειδητοποίηση της δομής των ιστοριών και τη γενικότερη κατανόηση της πλοκής τους (Richie et al., 2002), η πρόκληση για επαναφήγηση ή 'επανανάγνωση' ενός γνωστού βιβλίου αποτελεί πάντα μια πολύ καλή πρωτοβουλία.

Αλλάξέ το. Σε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι, όπου τέσσερις διαφορετικές αφετηρίες και δι-

αδρομές καταλήγουν στο σπιτάκι της Κοκκίνοσκουφίτσας, τέσσερα, παιδιά-παίχτες ρίχνουν το ζάρι οδηγώντας τα πιόνια τους-ήρωες του παραμυθιού στο σπίτι (δες σχετική εικόνα). Επειδή οι ήρωες (Κοκκίνοσκουφίτσα, Κυνηγός, Λύκος, Γιαγιά) δεν τερματίζουν πάντα με την ίδια σειρά, οι παίχτες διηγούνται κάθε φορά την ιστορία της Κοκκίνοσκουφίτσας με βάση τα νέα δεδομένα: Πρώτος φτάνει ο κυνηγός και μετά ο λύκος που βρίσκεται αντιμετώπος με μία πολύ δυσάρεστη έκπληξη. Η Κοκκίνοσκουφίτσα φτάνει τρίτη και είναι απόλυτα ασφαλής, ενώ η γιαγιά οφείλει να δικαιολογήσει όχι μόνο την απουσία της από το σπίτι αλλά και το λόγο που την έκανε να προφασιστεί αρρώστια.

Οι χαρακτήρες

Οι χαρακτήρες, δηλαδή τα πρόσωπα που δρουν και συνομιλούν σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, είναι αυτοί που ξετυλίζουν το κουβάρι της ιστορίας και κάνουν τα παραμυθικά γεγονότα να συμβούν. Επειδή οι χαρακτήρες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών επιλογών, η ενασχόληση μαζί τους ενδέχεται να περιλαμβάνει μια σειρά από παιγνιώδεις δραστηριότητες, που αρχίζοντας από την εικονογραφική τους απόδοση και την κατανόηση του στερεοτυπικού τους χαρακτήρα μπορεί να καταλήγει στο ακανθώδες ζήτημα των φοβικών αντικειμένων:

Ποιος είναι; Όταν η νηπιαγωγός ολοκληρώσει την ανάγνωση τα παιδιά παρατηρούν για λίγα λεπτά μια συγκεκριμένη ή όλες τις εικόνες του βιβλίου εστιάζοντας σε κάποιον ή κάποιους παραμυθικούς χαρακτήρες. Στη συνέχεια, και αφού η νηπιαγωγός κλείσει το βιβλίο, τα παιδιά απαντούν σε ερωτήσεις που αφορούν τα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά (π.χ. Έχει ελιές στο πρόσωπο;) ή την ενδυμασία του (π.χ. Τι χρώμα κάλτσες φοράει;). Μετά ανοίγουν το βιβλίο και ελέγχουν τις απαντήσεις τους.

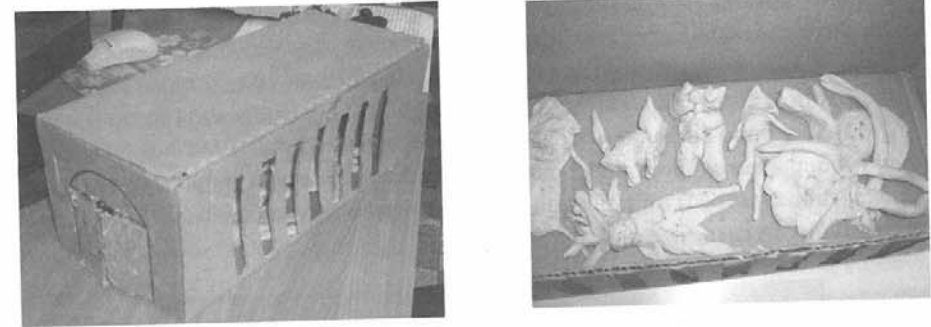
Μάντεψε ποιος. Για κάθε βιβλίο που διαβάζουν, τα παιδιά επιλέγουν έναν χαρακτήρα, τον φωτοτυπούν και τον φυλάνε σε ένα κουτί παπουτσιών κατάλληλα διακοσμημένο. Κάποια στιγμή ένα παιδί ξεχωρίζει κάποιον και τον κολλά στο μέτωπο ενός συμμαθητή του, που φυσικά δεν μπορεί να τον δει. Εκείνος κάνοντας 10 ερωτήσεις που απαντιούνται αποκλειστικά μόνο με Ναι ή Όχι (π.χ. Είναι αγόρι;) προσπαθεί να βρει ποιος είναι. Οι ρόλοι εναλλάσσονται.

Ντόμινο χαρακτήρων. Τα παιδιά δημιουργούν ένα επιδαπέδιο αυτοσχέδιο ντόμινο βάζοντας στη σειρά βιβλία όπου κάθε χαρακτήρας συνδέεται με τον προηγούμενό του με κάποιον τρόπο που τα ίδια καθορίζουν και οφείλουν να δικαιολογήσουν. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, ενώ αρχικά η τοποθέτηση γίνεται με βάση το είδος, π.χ. ιστορία για αρκούδα δίπλα σε άλλη ιστορία για αρκούδα, με τον καιρό υιοθετούνται και άλλα κριτήρια, π.χ. καλοσύνη, με ταξινομήσεις όπως καλός λαγός δίπλα σε καλό πρόβατο και μετά σε ένα καλό παιδί.

Το Αλφαβητάρι της Μάγισσας. Σε μια δραστηριότητα που συνδυάζει τη μελέτη ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα με τη φωνολογική εξάσκηση και τη γνώση των γραμμάτων (για περισσότερα δες τον κόμβο Εκπαιδευτικού Υλικού του Πανεπιστημίου Αιγαίου http://www.rhodes.aegean.gr/terpaes/grapti_glosa.html) τα παιδιά δημιουργούν τα αλφαβητάρια των παραμυθικών ηρώων. Σε καθένα από αυτά περιγράφουν έναν ήρωα χρησιμοποιώντας ρήματα που αρχίζουν από όλα τα γράμματα της αλφαβήτας. Η νηπιαγωγός μοιράζει λευκές σελίδες, ενδεχομένως κομμένες στο σχήμα της φιγούρας του, και τα παιδιά, αφού επιλέξουν ένα γράμμα, το γράφουν σε περίοπτη θέση. Μετά βρίσκουν κάποια ενέργειά του που να αρχίζει από το αντίστοιχο φώνημα (π.χ. για τη μάγισσα, β βρωμάει γιατί δεν πλένεται) και την εικονογραφούν. Στη συνέχεια οι σελίδες τοποθετούνται κατά αλφαβητική σειρά και συρράπτονται (δες σχετική εικόνα).

Κακός λύκος ΚΑΤΑΖΗΤΕΙΤΑΙ. Επειδή τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διαφορετικές εκδοχές του λογοτεχνικού χαρακτήρα του λύκου, από το παλιότερο στερεότυπο του κακού μέχρι τη σύγχρονη ανατροπή του καλού, σχεδιάζονται και διακοσμούνται δύο αφίσες: μία για τους καλούς και μία για τους κακούς. Για κάθε βιβλίο που διαβάζεται στην τάξη μία φωτοτυπία του εξωφύλλου του τοποθετείται στον αντίστοιχο αφίσα (δες σχετικές εικόνες). *Κλείσ' τον Φυλακή.* Επειδή οι κακοί της λογοτεχνίας συχνά ταλαιπωρούν τα παιδιά, η τάξη δημιουργεί, από ένα συνηθισμένο χαρτόκουτο, μια φυλακή. Μέσα σε αυτήν τοποθετούνται, αφού πρώτα αποκτήσουν όγκο πλάθοντάς τους με πηλό ή πλαστελίνη, όλοι οι χάρτινοι κακοί που γνώρισαν στα βιβλία τους. Με αυτόν τον τρόπο καθίστανται ακίνδυνοι ακόμη και εκείνοι που κάποια στιγμή ίσως τρόμαξαν τα παιδιά (π.χ. ο κακός λύκος). Ενδεχομένως στην ίδια φυλακή να εγκλωβιστεί και ό,τι άλλο φοβίζει τους μικρούς, από νυχτερινούς εφιάλτες, μέχρι ήρωες του κινηματογράφου. Σε μια κίνηση μοιάζει λυτρωτικά καθαρτική τα παιδιά δίνουν μορφή στους φόβους τους και μετά τους καθιστούν ανίσχυρους κλειδώνοντάς τους (δες σχετικές εικόνες).

Η δομή

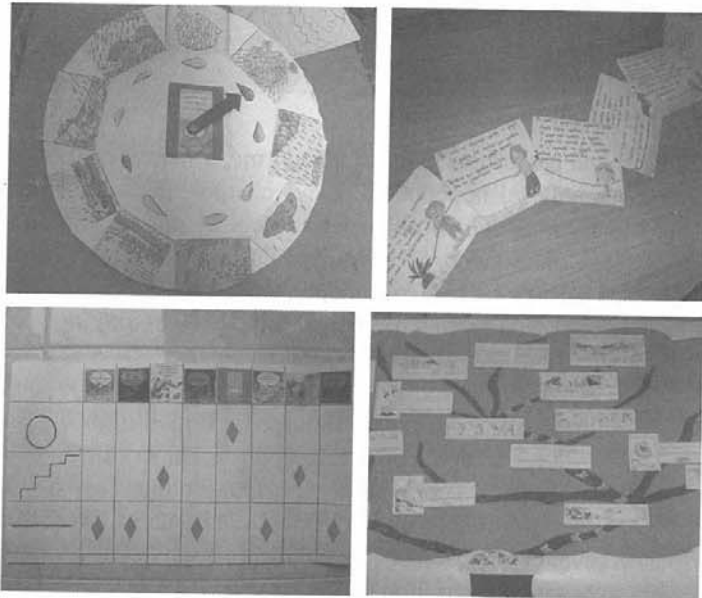
Πολύ σημαντική για μια ιστορία είναι και η δομή της, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο τοποθετούνται, δομούνται, τα παραμυθικά γεγονότα, προκειμένου να κατασκευαστεί η αφήγηση. Ιδιαίτερο διδακτικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν σε πρώτη φάση τα δομικά μορφώματα που μπορούν εύκολα να σχηματιστούν. Έτσι ένα κείμενο που απομακρύνεται από τη γραμμική διάταξη και παίρνει τη μορφή κύκλου ή κλίμακας ή παρουσιάζει μια ριζωματική δομή (προσδιόζει δηλαδή στο σχήμα του ριζικού συστήματος ενός δέντρου) είναι καλό να εντοπιστεί και να σχολιαστεί:

Κύκλος είναι και γυρίζει. Το βιβλίο της Σοφίας Μαντουβάλου *Το σύννεφο που έβαλε τα κλάματα* αναφέρεται στον κύκλο του νερού και παρουσιάζει μια εμφανώς κυκλική δομή, αρχίζοντας και τελειώνοντας με τις ίδιες ακριβώς φράσεις. Για να κατανοήσουν τα παιδιά την έννοια της κυκλικής δομής θα μπορούσαν να κατασκευάσουν έναν κυκλικό δίσκο και πάνω του να κολλήσουν φωτοτυπίες από τις εικόνες του βιβλίου ή δικές τους ζωγραφιές των κυριότερων γεγονότων της ιστορίας (δες σχετική εικόνα). Στη συνέχεια κάποιο παιδί τοποθετεί τυχαία το δείκτη σε ένα σημείο και ένα άλλο αναλαμβάνει να διηγηθεί την ιστορία αρχίζοντας από αυτό. Η δραστηριότητα μπορεί να επαναληφθεί για όσο διάστημα ενδιαφέρονται τα παιδιά, που πλέον θα έχουν συνειδητοποιήσει και τον ιδιαίτερο τρόπο δομής μιας ιστορίας, που της επιτρέπει, εν αντιθέσει με τη γραμμική διάταξη, να αρχίζει, χωρίς προβλήματα, από οποιοδήποτε σημείο της. Ένα βιβλίο που αναφέρεται στον Κύκλο του νερού είναι ενδιαφέρον να έχει οργανωθεί σε αφήγηση με κυκλική δομή.

Κείμενα και αντικείμενα. Ένα κλιμακωτό παραμύθι/ αφήγηση, όπως το *Ντίλι-ντίλι ...* ή το *Γογγυλάκι* του Αλέξη Τολστόι από τη συλλογή *Η Γκρινιέρα Κατσικά*, όπου πίσω από τον παππού που τραβά για να το ξεριζώσει προστίθενται διαδοχικά η γιαγιά, η εγγονή, ο σκύλος, η γάτα και τελευταίο ένα ποντίκι, θα μπορούσε εύκολα να κάνει κυριολεκτικά απτή τη δομή του μέσω του βιβλίου ως αντικείμενο. Ένα βιβλίο-μέτρο, που 'ανοίγει' δημιουργώντας μια πραγματική αλυσίδα ανθρώπων που παρατάσσονται ο ένας πίσω από τον άλλο, καθιστά ορατή μπροστά στα μάτια των παιδιών την προσθετική δομή του κλιμακωτού παραμυθίου. Και καθώς η πλοκή ξετυλίγεται, και το ίδιο το αντικείμενο ανοίγει

προκειμένου να χωρέσει τον καινούργιο χαρακτήρα που προστίθεται με κάθε νέο επεισόδιο (δες σχετική εικόνα).

Σχηματοποιώντας τις ιστορίες. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να προτείνουν για κάποιες ιστορίες το σχήμα διάθρωσής τους. Ερχόμενα σε επαφή με τις βασικές διαφορετικές δομές (π.χ. γραμμική, κυκλική, κλιμακωτή), για κάθε νέο βιβλίο που διαβάζουν προσπαθούν να δουν σε ποιο σχήμα ταιριάζει, δηλαδή ποια δομή έχει. Δημιουργώντας έναν πίνακα διπλής εισόδου, όπου οριζόντια μπορούν να τοποθετηθούν τα εξώφυλλα των βιβλίων και κάθετα γραμμές και σχήματα που αντιστοιχούν σε διάφορα δομικά σχήματα (π.χ. κύκλος, κλίμακα, ευθεία γραμμή), τα παιδιά συζητούν και τοποθετούν κάθε νέο βιβλίο σε κάποιο από αυτά (δες σχετική εικόνα).

Το δέντρο των ιστοριών. Τα 88 Ντολμαδάκια του Ευγένιου Τριβιζά είναι ένα βιβλίο που σίγουρα δεν διαβάζεται γραμμικά. Ο αναγνώστης σε κάθε σελίδα βρίσκεται μπροστά σε ένα αναγνωστικό δίστρατο ή τρίστρατο και ανάλογα με την επιλογή του συνεχίζει την ανάγνωση της ιστορίας σε μια διαφορετική σελίδα. Καθώς το βιβλίο στηρίζεται στην ύπαρξη πολλαπλών γραμμών πλοκής, ο αναγνώστης καταλήγει κάθε φορά και ανάλογα με τις επιλογές του στην κατασκευή μιας διαφορετικής ιστορίας. Το βιβλίο του Τριβιζά αποτελεί ένα δημοφιλές ανάγνωσμα ακόμη και στο Νηπιαγωγείο, αφού με ιδιαίτερη χαρά οι μικροί μαθητές επιλέγουν διαφορετικές συνέχειες φτιάχνοντας κάθε φορά ένα άλλο παραμύθι.

Για να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά στην ύπαρξη ενός κειμένου με μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ριζωματική δομή, η τάξη χωρίζεται σε δυο ομάδες. Η καθεμία από αυτές, μέσα από τα 88 Ντολμαδάκια, δημιουργεί τη δική της ιστορία, ενώ συγχρόνως η νηπιαγωγός βοηθά τα παιδιά να σημειώσουν τις αναγνωστικές προκλήσεις που αντιμετώπισαν καθώς

και την ιδιαίτερη διαδρομή που ακολούθησαν. Έτσι σε κάθε αναγνωστικό σταυροδρόμι καταγράφονται όλες οι δυνατές επιλογές αλλά μόνο μία, αυτή που επιλέχθηκε, συνεχίζει. Στο τέλος δημιουργείται ένα δέντρο, που ξεκινά από τον ίδιο κορμό, δηλαδή την ίδια αρχική σελίδα, διακλαδώνεται προς δύο κατευθύνσεις, τις δύο ομάδες, και συνεχίζει από εκεί με περισσότερες διακλαδώσεις (δες σχετική εικόνα). Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται μπρος στα έκπληκτα μάτια των παιδιών η έννοια της ριζωματικής δομής.

Η οπτική/ εστίαση

Μια άλλη αφηγηματική κατηγορία είναι η οπτική γωνία ή εστίαση, η ιδιαίτερη δηλαδή οπτική από την οποία ο αφηγητής βλέπει το παραμυθικό σύμπαν. Και θα ήταν πράγματι ενδιαφέρον, μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες, να αρχίσουν τα παιδιά να συνειδητοποιούν τη κεφαλαιώδη σημασία της οπτικής/ εστίασης. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου ένας ετεροδηγητικός αφηγητής αντιστοιχεί σε διαφορετικές μορφές εστίασης (σταθερή εσωτερική ή μηδενική, σύμφωνα με το διάγραμμα του Genette), τότε που, ενώ η ιστορία λέγεται σε τρίτο πρόσωπο, τα παραμυθικά γεγονότα παρουσιάζονται άλλοτε από την πλευρά ενός παντογνώστη αφηγητή και άλλοτε υιοθετώντας αποκλειστικά την οπτική ενός μόνο χαρακτήρα.

Και από τις δύο πλευρές. Στο εξαιρετικό βιβλίο Γιούπι, Κέρδισα! αλλά και Κρίμα, έχασα! δύο διαφορετικοί χαρακτήρες νιώθουν αντίστοιχα χαρά και απογοήτευση. Γιατί σε όλους τους διαγωνισμούς κάθε φορά που κάποιος πανηγυρίζει γιατί κέρδισε υπάρχει πάντα ένας άλλος που στενοχωριέται γιατί έχασε. Σε αυτό το πολύ ιδιαίτερο βιβλίο και κάτω από τον τίτλο Γιούπι, Κέρδισα! παρουσιάζεται αρχικά η άποψη του νικητή-κατασικιού: τα παιχνίδια που έπαιξε, τα δώρα που κέρδισε αλλά και ο καβγάς του με το χηνάκι που, αν και χαμένο, θέλησε τα έπαθλα. Στο τέλος όμως το μικρό κατασικάκι συνειδητοποιεί ότι νιώθει πολύ μόνος χωρίς το φίλο του και αποφασίζει να βγει έξω να τον βρει. Όταν όμως το βιβλίο γυρίσει ανάποδα παρουσιάζεται το χηνάκι που εκθέτει τη δική του ιστορία για το πάρτι (Κρίμα, έχασα!) μια εκδοχή γεμάτη θλίψη και απογοήτευση γιατί έχασε τα δώρα που πάντα ονειρευόταν. Επειδή όμως καταλαβαίνει ότι η έλλειψη του φίλου του του στοιχίζει περισσότερο και από το θησαυρό που δεν κατάφερε να κερδίσει, βγαίνει και αυτό έξω για να το συναντήσει. Και εκεί ακριβώς στο μεσαίο σαλόνι/ διαέλιδο οι δύο φίλοι βρίσκουν ο ένας τον άλλο και μοιράζονται τα έπαθλα σίγουροι ότι το μόνο ανεκτίμητο δώρο είναι η φιλία τους.

Με βάση αυτό το βιβλίο όπου γίνεται εμφανής, και από την ίδια την ύπαρξη ενός διπλού εξώφυλλου, η απλή αλήθεια ότι τα πράγματα έχουν διάφορες όψεις και κάθε φορά που κάποιος χαιρέται, υπάρχει ένας άλλος, ακριβώς στον

αντίποδα, που λυπάται, τα παιδιά δημιουργούν τα δικά τους διπλά βιβλία, όπου οι παραδοσιακοί κακοί αναλύουν πώς αισθάνθηκαν τόσο κατά τη διάρκεια των γνωστών γεγονότων όσο και στο τέλος του παραμυθιού. Ο λύκος της Κοκκινোসκουφίτσας, ο νάνος Ρουμπελστίτσκιν αλλά και ο Γίγαντας του Τζακ και της Φασολιάς, είναι ορισμένες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις για να γίνουν βιβλία που όταν γυρίσουν ανάποδα, τα πάνω κάτω, ίσως να καταφέρουν να αναποδογυρίσουν και τις βεβαιότητές μας για τον κόσμο των παραμυθιών.

Με τα μάτια του/ της. Για να κατανοήσουν τα παιδιά την έννοια της εστίασης (ποιος βλέπει) ενδέχεται να τους ζητηθεί να δημιουργήσουν δίπλα στο αρχικό κείμενο ένα δευτερογενές, το οποίο ενδεχομένως να δέσουν σε βιβλίο, παρουσιάζοντας την άποψη ενός άλλου χαρακτήρα για τα πράγματα. Πώς για παράδειγμα θα ήταν το παραμύθι *Τα επτά κατσικάκια* αν λεγόταν από την οπτική της μαμάς κατσίκας; Ποιες σελίδες του νέου βιβλίου θα ήταν ίδιες, ποιες θα απουσίαζαν και τι ακριβώς θα είχε αντικατασταθεί; Αυτό το καινούργιο βιβλίο σίγουρα θα μοιράζεται με το παλιό τις ίδιες αρχικές και τελευταίες σελίδες, ενώ στη θέση των γνωστών ενδιάμεσων που αφηγούνται την επίσκεψη του λύκου στο σπιτάκι των κατσικιών, θα υπάρχει η περιπλάνηση της μαμάς κατσίκας μέχρι να βρει τροφή και να επιστρέψει στο σπιτάκι του δάσους για να αντιμετωπίσει την εξαφάνιση των μικρών της.

Το σκηνικό

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κατανόηση εκ μέρους των παιδιών του σκηνικού, νοουμένου ως χωροχρονική πλαισίωση της ιστορίας. Μάλιστα οι ήρωες και η δράση τους είναι τόσο συνυφασμένη με το χρόνο και τον τόπο της ιστορίας ώστε αν αλλάξει κάποια από τις δύο αυτές μεταβλητές, ένα διαφορετικό παραμύθι θα προκύψει (Μπρασέρ, 2005: 40-1).

Φαντάσου το. Φαίνεται ότι όταν τα παιδιά εικονοποιήσουν στο μυαλό τους κάποια στοιχεία της ιστορίας που ακούν και τα συζητήσουν με τους συμμαθητές τους, επιτυγχάνεται πληρέστερη κατανόησή της (Gambrell & Koskinen, 2002). Γι' αυτό θα είχε ενδιαφέρον αν η νηπιαγωγός τους διάβαζε την ιστορία χωρίς να τους δείξει τις εικόνες και στη συνέχεια τους ζητούσε να φανταστούν και να περιγράψουν τον τόπο μέσα στον οποίο εκτυλίχθηκε η πλοκή. Στη συνέχεια τα παιδιά συγκρίνουν τις απόψεις τους και με εκείνες του βιβλίου.

Δημιουργώντας το Χώρο. Σε κάποια γωνιά της τάξης η νηπιαγωγός και τα παιδιά δημιουργούν ένα σκηνικό για την ιστορία που διαβάζουν. Αν η δράση διαδραματίζεται σε ενυδρείο αρκεί ένα χαρτόκουτο βαμμένο μπλε. Αν μάλιστα η μία του πλευρά αντικατασταθεί από γαλάζιο σελοφάν, τότε διασφαλίζεται και η απρόσκοπτη θέα στο εσωτερικό του.

Αλλάζοντας το Χώρο. Προκειμένου να κατανοήσουν τα παιδιά τη σημασία του σκηνικού στην εξέλιξη της ιστορίας, γνωστοί παραμυθικοί ήρωες ρίχνονται μέσα στο κουτί-ενυδρείο, άλλοτε ως τρισδιάστατα παιχνίδια κι άλλοτε ως χάρτινες φιγούρες. Τότε τα παιδιά διηγούνται, και ενδεχομένως δένουν σε βιβλίο (π.χ. *Η Χιονάτη στη θάλασσα*), τις νέες τους περιπέτειες. Αν, για παράδειγμα, ο Πινόκιο η ξύλινη κούκλα τοποθετηθεί μέσα στο ενυδρείο και η δράση μεταφερθεί σε θάλασσες και ωκεανούς, η πλοκή θα μπορούσε να εξελιχθεί κάπως έτσι: «Οι άνθρωποι θα τον έκαναν βάρκα και θα ταξίδευαν να βρουν ένα

πιο μεγάλο νησί για να μείνουν, τη Ρόδο. Όταν έβγαιναν έξω θα ήταν βρεγμένοι και θα κρύωναν και θα άναβαν μια φωτιά. Για να ζεστάνει πιο γρήγορα η φωτιά θα έριχναν τον Πινόκιο μέσα. Αυτός θα καιγόταν και τότε θα τελειώσει η ιστορία» (Αντώνης, μαθητής Νηπιαγωγείου).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bus, A., van Ijzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. (1995). Joint book reading makes for success in learning to read: A meta-analysis on intergenerational transmission of literacy, *Review of Educational Research*, 65, pp. 1-21.
- Dickinson, D. K., & Smith, M. W. (1994). Long-term effects of preschool teacher's book reading on low income children's vocabulary and story comprehension, *Reading Research Quarterly*, 29, pp. 104-122.
- Gamble, N. & Yates, S. (2002). *Exploring Children's Literature. Teaching the Language and Reading of Fiction* (London, Paul Chapman Company).
- Gambrell, L. B. & Koskinen, P. S. (2002). Imagery: A strategy for enchanting comprehension. In C. C. Block & M. Pressley (eds). *Comprehension Instruction: Research-based Best Practices* (pp. 305-319) (New York, Guilford).
- Luckens, R. (1995). *A Critical Handbook of Children's Literature* (New York, Harper Collins College Publishers).
- Morrow, L. M. & Gambrell, L. B. (2004). *Using Children's Literature in Preschool* (Newark, IRA).
- Nodelman, P. (1996). *The Pleasures of Children's Literature* (New York, Longman).
- Richie, S., James-Szanton, J. & Howes, C. (2002). Emergent literacy practices in early childhood classroom. In C. Howes (eds) *Teaching 4-to-8-year-olds: Literacy, Math, Multiculturalism, and Classroom Community* (pp.71-92) (Baltimore, Brookes).
- Robbins, C. & Ehri, L. C. (1994). Reading storybooks to kindergartners helps them learn new vocabulary words, *Journal of Educational Psychology*, 86, pp. 54-64.
- Rowe, K. J. (1995). Factors affecting students' progress in reading: Key findings from a longitudinal study literacy, *Teaching and Learning*, 1, pp. 57-110.
- Αμπεντί, Ι. (κείμενο) & Νόουντορφ, Σ. (εικόνες) (2008). *Γούπι, Κέρδισα! Κρίμα, Έχασα!* Μτφ. Ε. Γκορτζή (Αθήνα, Πατάκης).
- Αναγνωστοπούλου, Δ. (2002). *Λογοτεχνική Πρόσληψη στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Στη Χώρα των Χρωμάτων: Το Σύγχρονο Εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο* (Αθήνα, Παπαδόπουλος).
- Γιαννικοπούλου, Α. (2009). *Γνωριμία με τη Γραπτή Γλώσσα στην Προσχολική Εκπαίδευση*. http://www.rhodes.aegean.gr/tepaes/grapti_glosa.html
- Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας* (Θεσσαλονίκη, University Studio Press).
- Μαντουβάλου, Σ. (1997). *Το Σύννεφο που Έβαλε τα Κλάματα*. Εικ. Κ. Ματαθία Κόβο (Αθήνα, Καστανιώτης).
- Μπρασέρ, Φ. (2005). *1001 Δραστηριότητες για να Αγαπήσω το Βιβλίο*. Μτφ. Ε. Γεροκώ-

- στα (Αθήνα, Μεταίχμιο).
- Παπαρούση, Μ. (2005). Η δομή της λογοτεχνικής αφήγησης: Σκέψεις για μια διδακτική αξιοποίηση, *Κείμενα*, 2, pp. 1-11.
- Τζιόβας, Δ. (1987). *Μετά την Αισθητική* (Αθήνα, Γνώση).
- Τολστούι, Α. (1976). *Η Γκρινιέρα Κατσικά*. Απόδοση Γ. Ρίτσος (Αθήνα, Κέδρος).
- Τριβιζάς, Ε. (1997). *Τα Ογδόντα Οχτώ Ντολμαδάκια*, Εικ. Ρ. Βαρβάκη (Αθήνα, Καλέντης).
- Χατζημανώλη, Α. (Επιμ.) (1998). Ντίλι-ντίλι... *Ένα Κλιμακωτό Τραγούδι για την Προσχολική Ηλικία*. Εικ. Ε. Χρυσίδου (Αθήνα, Κίρκη).

Abstract: As children's books find their ways into the kindergarten and preschoolers come to know a wide variety of different literary texts, the teacher has the opportunity to 'teach' them many issues concerning literature; first of all the fundamental narrative elements of theme, plot, structure, setting, characters and the point of view. The theme, the main idea of the text and the plot, the storyline, seem to be easily detectable. The structure, the way the events are constructed, becomes very interesting especially in the cases of circular or accumulative tales. The characters, the agents of the story, are of many different types according to their complication (flat vs round) their nature (e.g. supernatural, natural) or their role in the story (protagonist vs minor). The setting includes the time and the location of the story and the point of view refers to the standpoint from which the story universe is viewed.